

SVENSK KRÖNIKA – Första halvåret 1982

*I. Lagstiftning**Videogram med våldsinslag*

Den särskilda lagen (1981:485) om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag — den första nya lag som vederligen har utfärdats utan att ha någon 1 § — har nu blivit komplett. Från och med den 1 augusti 1982 (SFS 1982:563) gäller nämligen ett generellt förbud att i förvärvssyfte till allmänheten sprida videogram (och filmer) med närgångna eller långvariga skildringar av att någon utsätts för rått eller sadistiskt våld (jfr NTfK 1981 s. 141). Detta förbud mot s.k. extremvåld kompletterar det förbud som infördes den 1 juli 1981 och som avser spridande av mindre långt gående våldsskildringar till ungdomar under 15 år. Hela lagstiftningen har karaktär av provisorium i avvaktan på förslag till ny grundlagsreglering av skyddet för det fria ordet i en rad olika medier som väntas från yttrandefrihetsutredningen.

Hets mot folkgrupp

Förslaget — ursprungligen från diskrimineringsutredningen — att ändra i brottsbalksbestämmelsen om hets mot folkgrupp för att bereda invandrare i Sverige som grupp ökat skydd har godtagits av riksdagen (justitiekommitténs betänkande 1981/82:41, jfr NTfK 1982 s. 88). Det vid departementsbehandlingen tillagda förslaget att byta ut beskrivningen av den brottsliga gärningen från »uttrycka missaktning för...» mot »uttrycka förakt för...» avvisades dock av riksdagen, som önskade att den nyss nämnda yttrandefrihetsutredningen ytterligare övervägde detta spörsmål. Den beslutade lagändringen träder i kraft den 1 januari 1983 (SFS 1982:271), då även en motsvarande ändring i tryckfrihetsförordningen kan väntas träda i kraft (jfr konstitutionsutskottets betänkande 1981/82:24).

Bokföringsbrott

Riksdagen har — med ett mindre tillägg — godtagit vad regeringen föreslagit i propositionen 1981/82:85 angående ändrade bestämmelser om bokföringsbrott (se NTfK 1982 s. 88). Bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli 1982 (SFS 1982:150 f.).

Straff för onyktra lokförare

Från den 1 juli 1982 har även gjorts en ändring i trafikbrottslagen så att lagens straffbestämmelser om rattfylleri och rattonykterhet blir tillämpliga även på förare av motordrivna järnvägsfordon och tunnelbanetåg (SFS 1982:303). Straffbestämmelser mot onykterhet i trafik har ju sedan länge funnits för vägtrafiken, sjötrafiken och lufttrafiken. Några fall som inträffade kring senaste årsskiftet riktade uppmärksamheten på att motsvarande bestämmelser för den spårbundna trafiken saknades, bortsett från spårvägarna. För att råda bot på det gällande rättsläget, som uppfattades som stötande med hänsyn till att lokförare i regel har ansvar för ett stort antal människors liv och hälsa, föreslogs i propositionen 1981/82:204 den nu vidtagna ändringen.

Straffverkställighet för vissa långtidsdömda m. m.

Förslagen från den s.k. permissionsutredningen (se NTfK 1982 s. 89) har nu behandlats av statsmakterna (proposition 1981/82:141, justitieutskottets betänkanden 1981/82:49 och 60, SFS 1982:401 f.). De två kanske mest uppmärksammade förslagen från utredningen — att redan domstolen i samband med dom på minst fyra års fängelse skulle kunna förordna om särskild, strängare verkställighet av straffet och att för sådan verkställighet skulle inrättas två särskilda anstalter — har inte följts av statsmakterna. I övrigt innebär de nu antagna nya reglerna, som träder i kraft den 1 oktober 1982, att permissionsutredningens förslag i flera avseenden har genomförts. — Syftet med ändringarna är att öka möjligheterna att komma till rätta med narkotikamissbruk och brottslighet från de dömdas sida under anstalts-tiden. Den som har dömts till fängelse i lägst två år för grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling av narkotika skall placeras i slutna rixanstalt, om det med hänsyn till arten av hans brottslighet eller annars kan befaras att han är särskilt benägen att fortsätta en brottslig verksamhet av allvarlig karaktär innan verkställigheten i anstalt har avslutats. De särskilt brottsbenägna långtidsdömda skall i första hand placeras på sådana slutna rixanstalter som är särskilt ägnade att tillgodose kraven på hög säkerhet. Exempel på anstalter av detta slag är Hall, Kumla, Norrköping, Norrtälje och Tidaholm. Mindre bostadsavdelningar skall inrättas vid några av dessa anstalter. Detta är en fördel från både säkerhets- och behandlingssynpunkt. För sådana intagna som avses nu förbjuds i princip all vistelse utanför anstalten. Om synnerliga skäl föreligger kan dock — bevakad — korttidspermission medges. — Även för övriga kategorier av intagna kommer att gälla skärpta regler. Dessa har följande innehåll. Skärpning sker av reglerna om granskning av brev. Nya regler införs om kontroll av personer som vill besöka anstalterna eller som intagna vill samtala med i telefon. Möjligheterna att företa kroppsbesiktning och kroppsvisitation utökas. De intagnas permissioner görs beroende av att de inte nyttjar eller handlar med narkotika på anstalten. Pengar som påträffas hos eller kommer till en intagen i strid mot gällande bestämmelser skall kunna tas om hand. Den intagne blir skyldig att lämna alkoholutandningsprov för kontroll av om han är påverkad. Urinprovskontrollen effektiviseras. Permission kan nekas om den intagne vägrar att underkasta sig sådan kontroll.

Minimitiden för villkorlig frigivning

Ett delförslag från fängelsestraffkommittén i betänkandet (SOU 1981:92) Villkorlig frigivning samt nämnder och lekmannamedverkan inom kriminalvården (se NTfK 1982 s. 89) har redan lett till lagstiftning. Från den 1 juli 1982 har nämligen den minimitid som skall avtjänas i kriminalvårdsanstalt innan villkorlig frigivning får ske sänkts från tre till två månader (proposition 1981/82:153, justitieutskottets betänkande 1981/82:51, SFS 1982:363). Ändringen, som innebär att minimitiden efter utgången av år 1979 i två etapper har halverats, förestavas av kriminalpolitiska skäl. Även önskemålet att ligga i linje med strävanden i de övriga nordiska länderna har återopats. — Övriga förslag från fängelsestraffkommittén, liksom förslagen

från frivårdskommittén i betänkandet (SOU 1981:90) Frivårdspåföljden (se NTfK 1982:89), övervägs f.n. i justitiedepartementet sedan remissbehandlingen avslutats under våren 1982.

Övergrepp i rättsak

I det nyss nämnda lagstiftningsärendet om straffverkställighet för vissa långtidsdömda m. m. ändrades också straffskalan för brottet övergrepp i rättsak. Maximistraffet för detta brott, som består i att med otillåtna medel påverka t. ex. den som skall vittna inför domstol, höjdes från fängelse i två år till fängelse i fyra år. Åtgärden skall, enligt förarbetena, ses mot bakgrund av den oroande utveckling som det innebär att vittnen och tilltalade i bl. a. mål om narkotikabrott av allt att döma ibland inte vågar tala fritt av fruktan för lagstridiga repressalier. Ändringen trädde i kraft den 1 juli 1982.

Ekonomiska sanktioner mot brottsliga företagare

De problem som består i att brott inom ramen för icke-seriös näringsverksamhet kan vara direkt lönsamma att begå behandlades nyligen i departementspromemorian (Ds Ju 1981:3) Ekonomiska sanktioner vid brott i näringsverksamhet (se NTfK 1981 s. 143). Det rörde sig här om en fortsatt bearbetning av de problem som har lett till idén att införa ett system med s.k. företagsböter. Lösningarna i promemorian mottogs väl av remissinstanserna och har nu godtagits av regeringen och riksdagen (proposition 1981/82:142, justitiekottets betänkande 1981/82:53, SFS 1982:335). Detta innebär att en ny förverkandebestämmelse har trätt i kraft den 1 juli 1982, som öppnar möjlighet att dra in värdet av sådana förtjänster eller besparingar som har uppkommit hos en näringsidkare som en direkt eller indirekt följd av att ett brott har begåtts i hans verksamhet. I lagstiftningsärendet lades vidare fast vissa principer för när s.k. sanktionsavgifter bör komma till användning och hur de bör vara konstruerade. Exempel från nu gällande rätt på sådana avgifter, som alltså används som ekonomiska påföljder för överträdelse av särskilda författningsbestämmelser och som även kan riktas mot juridiska personer, är överlastavgifter och särskilda byggnadsavgifter. — Riksdagen uttalade i detta ärende att man inte borde ge upp tanken på att införa företagsböter. Fortsatt arbete med att utreda hur ett system med företagsböter kan utformas är därför att vänta.

Dobbleri

För något år sedan skärptes lagstiftningen mot dobbleri genom att en ansvarsbestämmelse infördes riktad mot fastighetsägare och andra som hyr ut lägenheter till spelklubbar (se NTfK 1979—80 s. 292 och 1981 s. 63). Ändringen byggde på en promemoria som hade utarbetats av brottsförebyggande rådet inom ramen för rådets översyn av lagstiftningen mot den organiserade och den ekonomiska brottsligheten. I samband med att regeringen nu har lagt fram förslag till en ny lotterilag (proposition 1981/82:170) har övriga förslag i promemorian tagits upp till behandling. I huvudsaklig överensstämmelse med BRÅ-förslaget föreslås nu en ändrad

definition av den olovliga spelverksamheten — dobbleriet — och en höjning av maximistraffet för grovt dobbleri från två till fyra års fängelse. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1983.

Förverkande av knivar

I en departementspromemoria (Ds Ju 1982:5) Förverkande av knivar m. m. till förebyggande av våldsbrott har nyligen föreslagits att polisen skall få ökade möjligheter att beslagta knivar och andra farliga föremål, som kan användas för våldsbrott. Föremålen skall sedan kunna förklaras förverkade. Förutsättningen för beslag och förverkande blir att de förhållanden under vilka föremålet påträffas och omständigheterna i övrigt ger anledning anta att det är påkallat för att förebygga våldsbrott. — I promemorian crinras om att det under senare tid i den allmänna debatten ibland har krävts ett allmänt förbud mot att bära knivar eller andra farliga föremål på allmän plats. Ett sådant förbud finns som bekant i princip bl. a. i Finland. I promemorian anförs flera skäl mot ett sådant förbud. Det kan inte kontrolleras särskilt effektivt. Vidare måste ett sådant förbud förses med inskränkningar och undantag som skapar tillämpningssvårigheter. Betydande osäkerhet skulle uppstå hos stora grupper som av yrkesmässiga skäl eller med hänsyn till legitima fritidsintressen har behov av att bära knivar och liknande föremål på sig. I promemorian föreslås att nya bestämmelser om beslag och förverkande i stället riktas in på att motverka att personer bär knivar eller liknande föremål i situationer eller på platser, där risken är stor för att föremålen används i samband med våldsbrott. De situationer som i första hand blir aktuella är när de farliga föremålen påträffas hos någon som grips av polisen för brott eller som annars berövas friheten. Andra situationer som nämns i promemorian är då rivaliserande ungdomsgrupper konfronteras på en allmän plats och vissa av medlemmarna bär på farliga tillhyggen.

Glaes Örn

II. Riksåklagaren

I riksåklagarens författningssamling har under våren utkommit Anvisningar i anledning av ändrade regler om åtal mot vissa högre offentliga funktionärer m. m. (RÅC I:98).

III. Brottsförebyggande rådet (BRÅ)

Under första halvåret 1982 publicerade BRÅ inte mindre än tre olika skrifter som berörde narkotikafrågor.

I *Narkotikautvecklingen 1982* (BRÅ Rapport 1982:2) ges en omfattande översikt av olika aspekter av narkotikaproblemen. Rapporten innehåller 21 artiklar. Olika narkotikafrekvensundersökningar som gjorts i Sverige presenteras liksom en sammanfattning av utvecklingen av narkotikamissbruket. I en annan artikel behandlas narkotikabrottsligheten och dess utveckling. Artiklar finns vidare om bl. a. narkotikaanalyser, metadonunderhållsbehandling, skadeverkningar på individen vid missbruk, dödsfall bland narkomaner och om narkotikasituationen i Japan, Västtyskland, Storbritannien och USA.

Vidare har BRÄ:s narkotikagrupp givit ut en skrift om *Myndigheternas insatser mot narkotikamissbruk* (BRÄ:S 1982:1). I skriften redogörs för narkomanvården liksom för insatser inom kriminalvården. Verksamheten hos tull, polis och åklagare presenteras. I särskilda avsnitt behandlas också internationellt samarbete, behandlingsforskning och opinionsbildande insatser.

Den tredje skriften om narkotika heter *Narkotikabrott* (BRÄ PM 1982:2) och är framställd inom ramen för BRÄ:s översyn av lagstiftning mot organiserad och ekonomisk brottslighet. Promemorian innehåller förslag till ändringar av narkotikastrafflagen som är avsedda att underlätta lagföringen av kvalificerad narkotikabrottslighet. Antalet gärningsformer föreslås utvidgat så att bl. a. förvärv av narkotika och vissa kvalificerade befattningar med narkotika straffbeläggs särskilt. Särskilt straffansvar föreslås också för vissa åtgärder som är ägnade att främja handel med narkotika. Enligt förslagen utvidgas också straffansvaret för försök, förberedelse och stämpling och straffansvar införs för vissa grovt oaktsamma föraranden.

Rättsmedvetandet i Sverige (BRÄ Rapport 1982:1) av Per-Anders Lindén och Matti Similä är den första större svenska undersökningen på området. I rapporten redovisas den vuxna befolkningens syn på frågor som rör lag och rätt. Undersökningen tar upp hur allvarligt man ser på olika brott, vilka straff man vill döma ut och om man uppfattar rättssystemet som rättvist. Vidare behandlas bl. a. allmänhetens kunskaper om lag och rätt, straffens betydelse för laglydnaden, skillnaden mellan traditionella och moderna brott och hur olika befolkningsgrupper skiljer sig åt. Resultaten visar bl. a. att allmänheten inte vill döma ut strängare straff än domstolarna och att olika grupper och skikt bland befolkningen har en ganska likartad bedömning av olika brott.

I Kontroll och brottslighet som historiska fenomen (BRÄ Rapport 1982:2) redovisas tio inledningsanföranden från ett seminarium som ägde rum under 1981. Syftet med seminariet var att belysa den historiskt specifika karaktären hos brottslighet och kontroll av brottslighet. Talare från vilt skilda verksamhetsområden inbjöds till seminariet och anförandena spänner över stora fält. Bl. a. behandlade ekonomen Gunnar Adler-Karlsson frågan om kriminaliteten är en cyklisk konstant i samhället. Journalisten Maria Bergom-Larsson talade om brott ur kvinnoperspektiv och författaren Göran Hägg tog upp kontroll och brottslighet i det byråkratiska samhället. Det mest omfattande inlägget var historikern Martin Vejbrinks presentation av den under senare delen av 1800-talet verksamme »brottslingen« Erik Olof och det kontrollsamhälle som omgav honom. Övriga talare var Hans Göran Franck, Per Gahrton, Patrik Engellau, Anders Leion, Hannu Takala och Leif Magnusson.

I BRÄ:s engelska rapportserie publicerades två rapporter. Databrottslighet är ämnet för Artur Solariz *Computer Technology and Computer Crime* (Report No 8) och i *Crime prevention* (Report No 9) ingår tio artiklar om effekterna av och möjligheterna till brottsförebyggande insatser av författare från Holland, Sverige, Västtyskland och USA.

Inom ramen för BRÄ:s översyn av lagstiftning mot organiserad och ekonomisk brottslighet publicerades, utom den tidigare nämnda promemorian om narkotika-

brott, en promemoria om *Skattebrott och skattemål* (BRÅ PM 1982:1). Promemorian tar upp det väl kända problemet att det ofta går mycket lång tid från att en misstanke om skattebrott väcks till dess att brottmålet slutgiltigt avgörs i allmän domstol. En bidragande orsak till detta är att brottmålet i regel kan avgöras först sedan själva skattefrågan prövats av förvaltningsdomstol. I promemorian behandlas hur man skall kunna åstadkomma en samordning mellan skattemål och skattebrottmål när det gäller utredning, processföring och domstolsbehandling. Promemorian innehåller emellertid inte några lagförslag utan är endast en konkret hållen idéskiss.

Enligt beslut av regeringen avvecklades det vid BRÅ bedrivna översynsarbetet vid halvårsskiftet 1982. Ytterligare ett par promemorior, om *aktievinstbeskattning vid utlandsflyttning* och om *återvinningsregler vid konkurs*, kommer dock att publiceras efter denna tidpunkt då de beslutats innan avvecklingen. Det arbete som vid avvecklingen pågick inom översynsarbetet, bl. a. om *myndigheternas samarbete mot ekonomisk brottslighet* och om *missbruk av uppbördsförandet*, kommer också att slutföras men då inom ramen för BRÅ:s ordinarie verksamhet.

Under januari 1982 anordnades ett seminarium om *Arbetsliv och skola* som dokumenterats i en skrift med samma titel (BRÅ-S 1982:2). Vidare avhölls under perioden bl. a. ett seminarium om *Videovåld* och ett *författarmöte* med barnboksförfattare. Dessa har presenterats i rådets tidskrift *BRÅ-APROPÅ* som kan erhållas kostnadsfritt efter hänvändelse till redaktionen.

Dag Victor

IV. Kriminalvårdsstyrelsen

Tre propositioner som lär få konsekvenser för kriminalvårdsarbetet har presenterats under första halvåret 1982.

1981/82:141 om ändring i lagstiftningen om kriminalvård i anstalt

Ändringarna som föreslås har till syfte att öka möjligheterna att komma till rätta med narkotikamissbruk och brottslighet från de dömdas sida under anstaltstiden.

Man föreslår ökade möjligheter till särbehandling av särskilt brottsbenägna långtidsdömda och inrättande av mindre bostadsavdelningar på vissa slutna rixanstalter för att tillgodose kontroll och behandling av just denna grupp intagna.

Beträffande intagna i allmänhet föreslås skärpta regler om granskning av brev, skärpt kontroll av telefonsamtal och besök samt en bestämmelse som gör det möjligt att ta hand om pengar som de intagna innehar i strid mot gällande regler. Andra förslag är utökade möjligheter till kroppsvisitation och kroppsbesiktning samt skyldighet för den intagne att lämna alkoholutandningsprov. Se vidare ovan under I (Straffverkställighet för vissa långtidsdömda m. m.).

1981/82:143 om åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket

I denna proposition som skisserar ett brett upplagt åtgärdsprogram mot drogmissbruket i samhället, föreslås bl a medel för forskning om narkotikasituationen inom kriminalvården. Kriminalvårdsstyrelsen föreslås få disponera 1,5 milj kronor av tillgängliga medel under socialdepartementets reservationsanslag A 3 Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet.

I propositionen nämns bl a följande:

- att ett system för kontinuerlig rapportering från lokal till regional/central myndighet om narkotikasituationen bör arbetas fram,
- att utvärderingar bör ske av verksamheten vid de s k narkotikafria avdelningarna på vissa av kriminalvårdens anstalter, bl a Österåker och Hinseberg,
- att erfarenheterna av verksamheten som bedrivs av de särskilda narkomanvårds- teamen i Stockholm, Göteborg och Malmö bör dokumenteras,
- att behandling av narkotikamissbrukare som vistas utom anstalt genom tillämpning av 34 § lagen om kriminalvård i anstalt (1974:203) bör utvärderas.

1981/82:153 om ändring i brottsbalken m m

En ändring av brottsbalkens regler om villkorlig frigivning föreslås. Den minsta tid som skall ha avtjänats i kriminalvårdsanstalt före villkorlig frigivning sänks från tre till två månader. Vidare föreslås en ändring i lagen om beräkning av strafftid (1974:202). Om en person som inte är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt ansöker om nåd eller om uppskov med verkställighet av fängelsestraff skall detta inte som nu automatiskt utgöra hinder för verkställighet, i det fall att ansökan kommer in *efter* den dag då den dömda senast skulle ha inställt sig i anstalt.

Se vidare ovan under I (Minimitiden för villkorlig frigivning).

Fr o m 1 januari 1982 har kriminalvårdsstyrelsen fått en ny organisation och en ny arbetsordning. En *planerings- och samordningsenhet* har inrättats i vilken ingår en forsknings- och utvecklingsgrupp. Planerings- och samordningsenheten lyder under verksamheten. Därutöver svarar en *klientavdelning* för all verksamhet som har med de intagna och frivårdsklienterna att göra, bl a tillsyn, sysselsättning, sociala frågor, hälsovård, rättsvård, register. En *administrativ avdelning* svarar för en rad stöd- och servicefunktioner, bl a beträffande ekonomi och budget, personal, utbildning och information, administrativ utveckling, fastigheter, arbetsmiljöfrågor.

Forsknings- och utvecklingsgruppen publicerade två rapporter under perioden. I den första, »Hur många narkotikamissbrukare finns det inom kriminalvården?» granskades tillgänglig statistik för perioden 1968—81. En huvudsats var att statistiken har misstolkats, vilket föranlett att felaktiga slutsatser dragits. Antalet missbrukare från år till år har varit tämligen konstant. Emellertid har statistiken vissa svagheter. En förbättrad statistik efterlyses.

Den andra rapporten »Psykofarmaka på anstalt», handlar om den legala förskrivningen av beroendeframkallande eller narkotiska preparat vid fyra riksanstalter. Resultaten jämförs med en liknande undersökning som presenterades av KRUM under 1979. Överhuvudtaget var förbrukningen av dessa lugnande och sömngivande medel nästan 90 % lägre än den förbrukning som redovisades av KRUM.

Norman Bishop

V. Svenska Kriminalistföreningens årsmöte

Vid Svenska Kriminalistföreningens årsmöte den 28 april 1982 debatterades tvångsmedelskommitténs förslag om användande av dolda mikrofoner m. m. under förundersökning angående vissa grova brott (se betänkandet Ds Ju 1981:22 Hemlig avlyssning m. m.). Diskussionen ägde rum under rubriken »Effektivitet contra integritet vid brottsbekämpningen«. Inledare var kommitténs ordförande, lagmannen Bertil Wennergren, advokaten Leif Silbersky och länsåklagaren Eric Östberg.

Till ny ledamot i styrelsen i stället för byråföreståndaren Märta Gabrielson, som avsat sig omval, valdes psykologen Bengt Warren. Övriga ledamöter omvaldes (se NTfK 1979—80 s. 300 och 1981 s. 147).

Föreningen kunde glädja sig åt att som gäster välkomna professor Hans Gameltoft-Hansen, Dansk Kriminalistforening, referendarierådet Klaus Helminen, Kriminalistföreningen i Finland, och lagdommer Håkon Wiker, Den Norske Kriminalistforening.

Claes Örn

NY LITTERATUR

- Trends in Crime: Comparative Studies and Technical Problems.* Fifth Criminological Colloquium... 1981. Europarådet. Strasbourg 1982. 121 s.
- Inge Lorange Backer: Barneloven.* Universitetsforlaget Oslo 1982. ISBN 82-00-05989-8. 451 s. 320 n.kr. (Inholder blandt andet korte afsnit om revselsesret og kidnapping.)
- Beth Grothe Nielsen: Letfærdige Qvindfolk — om Gisle Nielsdatter og andre barnemordersker.* Delta København 1982. ISBN 87-7449-146-6. 235 s. 124,50 d.kr. (Vil blive anmeldt.)
- Ida Halvorsen: Hård asfalt. En selvbiografi.* Pax forlag. Oslo 1982. ISBN 82-530-1245-4. 241 s. (Blandt andet om narkotika, kriminalitet og prostitution. Vil blive anmeldt.)
- Iben Melbye: Elskede Anne.* Mallings forlag. Kbh. 1982. ISBN 87-7333-154-6. 149 s. (Roman om en fanges forhold til hustru og barn.)
- Retfærd nr. 20: Retsopfattelsen i kriminalromaner.* Akademisk forlag Kbh. 1982. 102 s. Løssalgpris 50 d.kr. ISBN 87-500-2414-0. (Inholder 6 artikler om temaet + andet stof.)
- Atervinningsregler vid konkurs.* BRÅ PM 1982:5. 169 s. ISBN 91-38-07169-X.
- Ulla-Britt Eriksson & Henrik Tham: Försäkringsbedrøveri. Omfatning och orsaker.* BRÅ Rapport 1982:6. 218 s. ISBN 91-38-07161-4. (Vil blive anmeldt.)
- Kirsten Jacobsen og Alex Frank Larsen: Med sød forståelse.* Rigt illustreret med fotografier af Krass Clement. 133 s. Kbh. 1982. Borgens forlag. ISBN 87-418-5409-8. (Reportager om mænd og massøser. Vil blive anmeldt.)

DANSK KRONIK

Straffen for berigelsesforbrydelser

Ved lov nr. 239 af 1. juni 1982, der trådte i kraft den 1. juli, er der gennemført ændringer i straffelovens bestemmelser om straffen for berigelsesforbrydelser. I lovens forarbejder er der desuden givet direktiver om ændringer i domstolenes sanktionspraxis i sager herom. Ved samme lov er området for prøveløsladelse udvidet.

Straffelovens § 285, stk. 1, indeholder bestemmelser om normalstraffen for tyveri, underslæb, bedrageri, mandatsvig, afpresning og skyldnersvig, hæleri med hensyn til disse forbrydelser samt hæleri med hensyn til røveri. Maximumstraffen for disse forbrydelser har hidtil været 1 år og 6 måneder og i gentagelsestilfælde 2 år og 6 måneder. Begge satsers havde indtil en lovændring i 1973 ligget 6 måneder højere. Ved den nye lovændring er den forhøjede strafferamme for gentagelsestilfælde bortfaldet. Maximum for de nævnte forbrydelser er nu i alle tilfælde 1 år og 6 måneder (medmindre betingelserne for at anvende den strengere strafferamme i § 286 om særlig groft tyveri mv. er opfyldt). Der er også sket enkelte andre og praktisk mindre væsentlige rammeændringer. Maximum for ulovlig omgang med hittegods og hæleri med hensyn hertil samt for åger er nedsat fra 2 år til 1 år og 6 måneder. Og maximum i § 286, stk. 1, om tyveri af særlig grov beskaffenhed er nedsat fra 6 til 4 år.

At det forhøjede udmålingsniveau for gentagelsestilfælde bortfalder (§ 285, stk. 1) måtte i sig selv ventes at få virkninger for udmålingspraxis også udenfor gentagelsestilfælde (eller hvor betingelserne for gentagelsesvirkning i § 81 ikke er opfyldt i sager mod recidivister). Et generelt maximum på 1 år og 6 måneder vil få udmålingsniveauet til at bevæge sig nedad. Hertil kommer imidlertid, at lovforarbejderne har ønsket at forstærke denne tendens. I tilknytning til rammeændringerne er det tilkendegivet i lovforslaget, at der bør ske »en sænkning af de nuværende strafudmålinger for berigelsesforbrydelser på gennemgående en trediedel«.

Med hensyn til prøveløsladelse er der ved samme lov sket den ændring at det hidtidige minimum af 4 måneders udstået straf er sænket til 2 måneder. Det gælder både mht. ordinær prøveløsladelse efter to trediedele af straffetiden og mht. den mere sjældne løsladelse efter halv tid. Med ændringen indføres der mulighed for prøveløsladelse for så vidt angår idømte straffe på 3—4 måneder. Der har ikke i lovforslaget været lagt op til en drøftelse af om to trediedels-reglen om ordinær prøveløsladelse bør ændres til en halvtids-regel.

Baggrunden for de omtalte lovændringer må i nogen grad søges i et udbredt ønske om at opnå en reduktion i de idømte og udståede straffetider, specielt for så vidt angår berigelsesforbrydelser. Dette spørgsmål har undertiden været rejst også i den politiske debat, bl. a. under henvisning til sammenligninger mellem straffene for berigelsesforbrydelser og for vold. Når lovændringer blev foreslået nu og i den foreliggende form var den vigtigste årsag dog kriminalforsorgens meget alvorlige pladsproblemer i institutionerne, se herom NTfK 1982 s. 85. Disse problemer skyldes

bl. a. kriminalitetsstigning og et øget belæg af langtidsstraffede (navnlig personer dømt for røveri og narkotikaforbrydelser). I forbindelse med lovforslagets forelæggelse og vedtagelse måtte det påregnes, at de nye regler ville reducere kriminalforsorgens kapacitetsbehov med rundt regnet 250 pladser, men det var samtidig klart, at dette ikke var tilstrækkeligt, specielt hvis man skulle gøre sig håb om at reducere den alt for store mængde af ventende straffuldbyrdelse i henhold til allerede afsagte domme. Justitsministeriet og folketinget stod derfor også overfor et spørgsmål om bevillinger til øget fængselskapacitet.

Om ændringerne i straffeloven skal tilføjes at et udkast til lovforslaget blev forelagt straffelovrådet til udtalelse i marts 1982. Rådet kunne uden videre støtte forslaget om at nedsætte grænsen for prøveløsladelse. Den påtænkte strafreduktion for berigelsesforbrydelser frembød nogen tvivl, ikke på grund af forslagets hovedsigte, men fordi en grundigere lovforberedelse i de næste par år muligvis kunne føre til bedre gennemtænkte forslag om strafreduktioner. Et flertal af rådets medlemmer udtalte imidlertid, at de ikke nærede afgørende betænkeligheder ved lovudkastet, medens et medlem, rigsadvokat Lindegaard, frarådede ændringerne i §§ 285 og 286. Sagens behandling i folketinget viste, at der i nogle partier var stærke betænkeligheder ved en sækelse af strafniveauet og en udvidet brug af prøveløsladelse. Vedtagelsen af lovforslaget skete med 79 stemmer mod 65.

En forsøgsordning med samfundstjeneste

Folketinget har efter forslag fra justitsministeren tilsluttet sig, at der iværksættes en forsøgsordning med dom til samfundstjeneste ved Københavns byret og ved retterne i Nordjylland.

Mulighederne for at anvende samfundstjeneste som alternativ til frihedsstraf blev behandlet i Betænkning nr. 806/1977, »Alternativer til frihedsstraf — et debatoplæg«. Som led i en foreløbig drøftelse af denne betænkning nedsatte straffelovrådet i 1979 en arbejdsgruppe, der skulle overveje den nærmere udformning af en eventuel forsøgsordning. Arbejdsgruppen afgav i september 1980 en indstilling i hvilken der var taget stilling til alle væsentlige spørgsmål om den praktiske udformning af en forsøgsordning, og straffelovrådet anbefalede overfor justitsministeriet, at ordningen blev iværksat. Spørgsmålet kom derefter flere gange til drøftelse i folketinget, bl. a. i forbindelse med en redegørelse fra justitsministeren i februar 1982, og derefter fremsatte ministeren det forslag til folketingsbeslutning, som nu er tilrådt.

Den iværksatte forsøgsordning følger i alt væsentligt de principper og forudsætninger, der var udtrykt i indstillingen fra straffelovrådets arbejdsgruppe. Den nye domsform bygger på reglerne om tillægsvilkår i betingede domme og tilsigtes anvendt i visse sager der ellers måtte skønnes at ville falde ud til ubetinget frihedsstraf. Det påhviler direktoratet for kriminalforsorgen at tilvejebringe arbejdstilbud og at følge forløbet i de enkelte tilfælde, hvor betinget dom med vilkår om samfundstjeneste afsiges. Der vil blive lagt vægt på at vælge arbejdsopgaver, som ellers ikke ville blive udført, og de vil formentlig fortrinsvis være knyttet til almennyttige institutioner og organisationer, fritids- og ungdomsorganisationer, kulturelle

institutioner etc. Arbejdet er ulønnet. Ved dommen fastsættes arbejdspligtens omfang til mindst 40 og normalt højst 200 timer; derimod skal arbejdets art i de enkelte tilfælde ikke angives i dommen, men bestemmes af kriminalforsorgen. Vilkår om samfundstjeneste forudsætter samtykke fra domfældte. Det er ved planlægningen anset for nødvendigt, at der sikres en effektiv håndhævelse af arbejdspligtens overholdelse; sanktionsmulighederne — herunder frihedsstraf — er dem der også iøvrigt står til rådighed mht. overtrædelse af tillægsvilkår uden ny kriminalitet (straffelovens § 60).

Det er hensigten at erfaringerne om forsøgsordningen skal søges udnyttet, når der på lidt længere sigt tages stilling til om samfundstjeneste bør anvendes mere permanent, eventuelt som en selvstændigt udformet retsfølge. Under forsøgsordningen vil der blive foretaget nogle løbende undersøgelser. Man vil holde sig orienteret om arbejdsopgavernes egnethed, arbejdspligtens opfyldelse, kontrolvirksomheden etc. Det vil desuden blive søgt vurderet i en arbejdsgruppe i hvilket omfang de afsagte domme faktisk må antages at være trådt i stedet for ubetingede frihedsstraffe, således som det er grundtanken med forsøget. Der har været delte meninger om hvorvidt forsøgsordningen også giver grundlag for en stort anlagt kriminologisk recidivundersøgelse.

Ny lov om TV-overvågning

Der er gennemført en lov om forbud mod privates TV-overvågning (lov nr. 278 af 9. juni 1982). Initiativet til den nye lovgivning havde sin baggrund i oplysninger om privat TV-overvågning af gågaden i Hobro. Socialistisk Folkeparti fremsatte i folketinget forslag om en ny bestemmelse i straffeloven. Forslaget blev ikke færdigbehandlet. Justitsministeriet fandt at en lovregulering mest praktisk gennemførtes i særlovsform. Der blev udarbejdet et udkast som blev forelagt straffelovrådet, hvis udtalelse blev lagt til grund for et lovforslag. Om ændringer under folketingets behandling af forslaget henvises til bemærkninger nedenfor.

Loven opstiller i § 1, stk. 1, et forbud mod at private foretager TV-overvågning af »gade, vej, plads eller lignende område, som benyttes til almindelig færdsel«. Begrebet TV-overvågning er defineret i stk. 2, hvor det også siges, at loven finder tilsvarende anvendelse på opsætning af apparat med henblik på overvågning.

§ 2 indeholder to undtagelser fra forbudet. Den første gælder TV-overvågning af »tankstationer, fabriksområder, overdækkede butikcentre og lignende områder, på hvilke der drives erhvervsvirksomhed, såfremt overvågningen foretages af den, der har rådighed over området«. Den anden undtagelse angår »overvågning af egne indgange, facader, indhegninger eller lignende«, men sådan overvågning kan dog kun foretages hvis den »ikke er forbundet med optagelse af billeder på video-bånd, film eller lignende«. I justitsministeriets lovforslag var det foreslået, at forbudet principielt skulle omfatte også TV-overvågning ved offentlige myndigheders foranstaltning, dog med undtagelse af overvågning ved retshåndhævende myndigheder eller i trafikikkerhedsøjemed eller med henblik på beskyttelse af militære anlæg. Forslagets behandling i retsudvalget resulterede imidlertid i, at loven som helhed blev begrænset til privates TV-overvågning. Ved folketingsbehandlingen

udgik også en regel om, at politiet kunne give tilladelse til en sikkerhedsmæssigt begrundet video- eller filmoptagelse ved overvågning af indgange mv. (se herom ovf.). Det kræves altså generelt, at sådan overvågning skal ske ved personlig betjening (iagttagelse på skærm), modsat overvågning af tankstationer, fabriksområder mv. Da overvågning af indgange, facader, indhegninger o. l. er tilladt, kan der opstå spørgsmål om afgrænsningen af sådanne objekter overfor billedfelter der også omfatter gade, vej eller plads.

Bortset fra TV-overvågning af indgange mv. har den private pligt til ved skiltning el. lign. at give oplysning om overvågning af »steder eller lokaler, hvortil der er almindelig adgang«, § 3. Udtryksmåden betyder at der er skiltningspligt mht. overvågning i butikker, udstillingslokaler mv., der ikke er omfattet af reglerne i §§ 1 og 2 (jfr. ordene »benyttes til almindelig færdsel«).

Eneste sanktion er bøde. Hjemmelen til at anvende bøde omfatter også overtrædelser af administrative forskrifter om skiltning.

Betænkning om åndssvage lovovertrædere

Et af justitsministeriet nedsat udvalg har afgivet en »Betænkning om foranstaltninger over for åndssvage og andre svagt begavede lovovertrædere« (Bet. nr. 955/1982). Baggrunden for udvalgets nedsættelse var at statens åndssvageforsorg omkring 1970 mente at kunne konstatere, at et antal domfældte åndssvage — formentlig 12—15 personer — var u hensigtsmæssigt anbragte på Rødbygård; der kunne derfor rejses tvivl om, hvorvidt de gældende regler om reaktionen overfor åndssvage lovovertrædere fungerede tilfredsstillende. Åndssvageforsorgen mente også, at mere generelle erfaringer talte for at tage den hidtil fulgte kurs overfor åndssvage lovovertrædere op til overvejelse. Udvalget har tilvejebragt fyldige oplysninger om tiltale- og domspraxis, om personer anbragt under åndssvageforsorg og om forsorgens retlige grundlag og organisation efter ophævelsen af åndssvagebogen af 1959 og forsorgens udlægning til den amtskommunale sociale bistand overfor »personer med vidtgående fysiske og psykiske handicap«. Det er udvalgets opfattelse, at de tidligere påpegede problemer vedrørende placeringen af en mindre gruppe af domfældte åndssvage i det væsentlige er overvundet. For så vidt angår det mere almindelige spørgsmål om den strafferetlige reaktion overfor åndssvage har udvalget delt sig i et flertal og et mindretal. Uenigheden angår dels begrebet »åndssvaghed«, dels placeringen af lovovertrædere med intelligensdefekter indenfor straffelovens bestemmelser om særforanstaltninger. Flertallet finder — bl. a. støttet på en af retslægerådet afgivet udtalelse — at begrebet »åndssvaghed« fortsat egner sig til at finde anvendelse ved den strafferetlige afgrænsning af en psykisk afvigende persongruppe. Flertallet finder ikke grundlag for at ændre bestemmelserne i straffelovens § 16, stk. 1, 1. pkt., og stk. 2, der er resultatet af en lovrevision i 1975. Flertallet foreslår endvidere, at valget af særforanstaltninger fortsat reguleres ved bestemmelserne i § 68. Et mindretal (forsorgschef N. E. Bank-Mikkelsen) finder begrebet »åndssvaghed« uklart og egnet til at opretholde forkerte forestillinger om hvad der kendetegner den gruppe af handicappede personer, som der her er tale om. Mindretallet foreslår derfor at udtrykket »åndssvag-

hed« udgår af straffelovens § 16, og at der blot skal være mulighed for at henføre de enkelte lovovertrædere under straffelovens § 69 om »mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af de psykiske funktioner«. Herved skal også opnås, at bestemmelserne i § 69 om fastsættelse af en længstetid for varigheden af frihedsberøvelse finder anvendelse. Med den ændring der følger af sådanne længstetider forudsætter mindretallet iøvrigt, at domspraxis med hensyn til valg af særforanstaltninger i stedet for straf kommer til at følge samme retningslinier som hidtil. Af betænkningen kan derfor sluttes, at hverken flertal eller mindretal stiller forslag om ændrede principper eller retningslinier for valget af retsfølger. Forskellen ligger som nævnt dels i holdningen til begrebet »åndssvaghed« som grundlag for de lægelige og retlige klassifikationer, dels i valget mellem § 68 og § 69 som grundlag for anvendelsen af andre retsfølger end straf.

Isolation under varetægt

Anvendelsen af varetægtsfængsling med isolation og retsplejelovens regler herom har gennem længere tid givet anledning til debat. En folketingsforhandling i oktober 1982 viste en bred tilslutning til ønsket om at søge anvendelsen af isolation begrænset gennem lovændringer. Justitsministeriet har derefter anmodet strafferetsplejeudvalget om en udtalelse om spørgsmålet. Justitsministeriet har i den forbindelse fremhævet, at ministeriets kriminalpolitiske forskningsgruppe for tiden er i færd med at bearbejde et statistisk materiale vedrørende anvendelsen af varetægtsfængsling. Når en rapport herom foreligger vil justitsministeriet tage stilling til, om der er behov for at tage retsplejelovens regler om varetægtsfængsling op til ny revision. Indtil videre er dette spørgsmål ikke forelagt strafferetsplejeudvalget, men det er dog tilkendegivet udvalget, at det vil kunne stille forslag om ændringer i fængslingsreglerne, såfremt behandlingen af isolationsproblemet giver anledning dertil.

Narkotikahæleri

I NTfK p. 85 blev det nævnt, at der forelå et lovforslag om kriminalisering af »narkotikahæleri«. Ved lov nr. 160 af 28. april 1982 er der indføjet bestemmelser herom i straffeloven og i lov om euforiserende stoffer. Bestemmelsen i straffelovens § 191 a lyder således: »Med fængsel indtil 6 år straffes den, som modtager eller skaffer sig eller andre del i en vinding, der er erhvervet ved en overtrædelse af § 191, samt den, som ved opbevaring, transport, hjælp til afhændelse eller på lignende måde virker til at sikre en anden udbyttet af en sådan overtrædelse«. Den tilsvarende bestemmelse i lov om euforiserende stoffer er ligesom § 191 a begrænset til forsættigt forhold.

Knud Waaben